

Stanje pavlinskih knjižnica u Novom Vinodolskom i Crikvenici prema popisima iz 1662. i 1761. prikazao je M. Bošnjak,²⁹⁹ H. Morović i P. Galić prikazali su povijest biblioteka u Splitu i Zadru.³⁰⁰

Razvoj zdravstva i povijest medicine u Hrvatskoj proučavali su L. Glesinger,³⁰¹ R. Matejčić,³⁰² M. Matejčić³⁰³ i H. Tartalja.³⁰⁴ Dje latnost zadarskog liječnika i učenjaka Federika Grisogona (1472—1538) obrađena je u posebnom zborniku priložima S. Antoljaka,³⁰⁵ M. D. Grmek, ³⁰⁶ E. Stipančića,³⁰⁷ Ž. Dadića,³⁰⁸ B. Belicza³⁰⁹ i V. Dugačkog.³¹⁰

Josip Adamček

III. POVIJEST DUBROVAČKE REPUBLIKE

1) Objavljivanje izvora

Historijski arhiv u Dubrovniku nije izvor samo za proučavanje prošlosti Dubrovačke Republike; on je temelj i za dobivanje podataka koji se odnose na povijest balkanskih naroda te država jadranskog i mediteranskog kruga. Dosad se objavilo prilično građe iz njegovih fondova. Ipak, potrebno je i dalje tiskati dokumente iz najvažnijih njegovih serija: zapisnike vijeća, zakonske knjige, statute teritorijalnih jedinica, važnije pomorske odredbe itd. U različitim

²⁹⁸ V. Štefanić, Historijski podaci o srednjoj školi na Krku (XV—XIX st.), Krčki zbornik III, 1971, 11—33.

²⁹⁹ M. Bošnjak, Knjižnice pavlina u Crikvenici i Novom Vinodolskom, JZ VII, 1969, 461—503.

³⁰⁰ H. Morović, Povijest biblioteka u Splitu I, Zagreb 1971; P. Galić, Povijest zadarskih knjižnica, Zagreb 1969.

³⁰¹ L. Glesinger, Psihijatrijske koncepcije u hrvatskoj medicini XVI—XIX stoljeća, RGPN II, 1965, 171—207; Povijest zdravstva u Senju, SZ III, 1967—68, 222—255.

³⁰² R. Matejčić, Neki momenti u organizaciji zdravstvene službe u Rijeci polovinom XVIII stoljeća, Acta historica MPHV IX, br. 1—2, 1969, 133—140.

³⁰³ M. Matejčić, Osvrt na uredbe o zdravstvenoj službi u Senju tokom XVII stoljeća, Acta historica MPHV VIII, br. 1—2, 1968, 11—15; Neki podaci o barksim liječnicima — kirurzima u XVIII stoljeću, Acta Historica MPHV IX, Br. 1—2, 1969, 141—146.

³⁰⁴ H. Tartalja, Ljekarnički gremij Hrvatske i Slavonije, RGPN II, 1965, 145—159.

³⁰⁵ S. Antoljak, »Artium et medicinae doctor« Federik Grisogon, njegova obitelj i javno djelovanje u Zadru, Zbornik radova o F. Grisogonu, Zadar 1974, 27—54.

³⁰⁶ M. D. Grmek, Životna staza zadarskog učenjaka Federika Grisogona, Isto 55—70.

³⁰⁷ E. Stipančić, Matematički pogledi Federika Grisogona, Isto, 71—94.

³⁰⁸ Ž. Dadić, Grisogonovo rješenje problema plime i oseke mora, Isto, 95—102.

³⁰⁹ B. Belicza, Medicinska shvaćanja Federika Grisogona, Isto, 103—112.

³¹⁰ V. Dugački, Federik Grisogono i kužne bolesti, Isto, 113—122.

raspravama upozoravalo se na značenje serija, sadržaj fondova i djelatnost notara.¹

Kroz proteklo razdoblje pokojni M. Dinić zaokružio je svoje ispise iz Dubrovačkog arhiva objavljivanjem treće knjige građe. U njoj donosi podatke o trgovini robljem iz dubrovačkog zaleđa, izvore o bosanskim »krstjanima« (patrenima) od pol. XIV st. do 1470. i odluke dubrovačkih vijeća o njima.² Iako je iz najranijeg razdoblja objavljeno najviše izvora, ipak se još uvijek pronalaze novi, nepoznati izvori. Viktor Novak, npr., objavio je dubrovački nekrologij iz XIII st. koji se čuva u biblioteci u Grazu.³ Neobjavljene isprave i akte iz XIII i XIV st. ispisuje J. Lučić.⁴ F. Barišić je objavio pismo Mihajla II Angela dubrovačkom knezu iz 1237.⁵ Iz novijeg razdoblja B. Korkut je nastavio tiskati arapske dokumente važne za osnivanje dubrovačkih konzulata u Aleksandriji.⁶ B. Cvetkova i Z. Šundrica upoznaju nas s jednim inventarom dubrovačkog trgovca XVI st. u Sofiji.⁷

Različiti autori objavili su izvore o pojedinim pitanjima dodajući im prigodne uvode i razjašnjenja. J. Lučić je izvukao gotovo svu građu oko stjecanja Primorja 1399—1405;⁸ Grga Novak dopise mletačkih činovnika o potresu

¹ V. Foretić, O dubrovačkom arhivu, *Arhivist* XIX/1, 1969, 52—64; Arhivska građa iz doba francuske vladavine u Dubrovačkom arhivu, *Mogućnosti* XIX/1—2, 1967, 163—166; Dosadašnji rezultati i daljnje potrebe izdavanja arhivskih izvora Historijskog arhiva u Dubrovniku i ostalih dubrovačkih povijesnih vrela, *AVJ* XIII, 1970, 445—461. — B. Stulli, O »Knjizi statuta grada Dubrovnika« iz g. 1272. (Uz 700. godišnjicu dubrovačke statutarne kodifikacije), *AVJ* XV, 1972, 7—15; Zbirka dubrovačkih propisa za otok Mljet iz godine 1791, *Zbornik za narodni život i običaje JAZU* 45, 1971, 663—678. — I. Voje, Knjige zadolžnic, posebna notarska serija Dubrovniškoga arhiva, *ZČ* XXII, 1968, 207—223. — J. Tadić, Dubrovački arhiv kao izvor za istoriju zdravstvene kulture, *Spomenica 650-godišnjice ljekarne Male braće u Dubrovniku*, Zagreb 1968, 111—115. — H. Šabanović, Turski dokumenti Državnog arhiva u Dubrovniku, *POF* XII—XIII, 1962—63 (dotiskani 1965), 121—149. — B. Korkut, Još o arapskim dokumentima u Državnom arhivu u Dubrovniku, *POF* XIV—XV, 1964—65 (tiskani 1969), 397—424. — I. Božić, Dubrovački kancelar Ksenofon Fidelfo (Senofonte Filelfo — Cancelliere di Ragusa), *Zbornik FFB*, IX—1, 1967, 225—245.

² M. Dinić, Iz dubrovačkog arhiva III, SANU 1967, 266.

³ V. Novak, *Necrologium ragusinum* (A. D. M. CC. XXV), *Zbornik FFB* XI—1, 1970, 149—173.

⁴ J. Lučić, Neobjavljene isprave i akti XIII stoljeća iz Dubrovačkog arhiva I—IV, *AVJ* X, XIII, XV, XVI, 1967—73; *Miscellanea saeculi XIV ex archivio Ragusii* (Dubrovnik), *Lastovo I*, *AVJ* XVII—XVIII, 1974—75, 67—78.

⁵ F. Barišić, Pismo Mihajla II Anđela dubrovačkom knezu iz 1237, *Zbornik RVI* IX, 1966, 1—24. — B. Krekić, Ko je bio sir Dóbroš iz pisma Mihajla II Epirskog Dubrovniku 1237. g.?, na i. mj., 25—28.

⁶ B. Korkut, Arapski dokumenti u Državnom arhivu u Dubrovniku I, sv. 3. Osnivanje dubrovačkog konzulata u Aleksandriji. Orijentalni institut u Sarajevu, *PI* III, 1969, 1—62.

⁷ B. Cvetkova — Z. Šundrica, Iz dokumentalite bogatstva na Dubrovničkija Državen arhiv. (Inventar na dubrovniški trgovec v Sofija ot XVI v.), *Izvestija na Narodna biblioteka Kiril i Metodij, Sofija, VII (XIII)* 1967, 430—449.

⁸ J. Lučić, Stjecanje, dioba i borba za očuvanje Dubrovačkog Primorja 1399—1405, *AVJ* XI—XII, 1969, 99—201.

1667. u Dubrovniku;⁹ M. Novak-Sambrailo anonimni izvještaj iz 1774. i 1775. Bečkom dvoru o politici Dubrovnika,¹⁰ a I. Šišević različite izvore koji se odnose na pomorstvo.¹¹ D. Živojinović upoznaje nas s dubrovačkim gledištem na bitku kod Česme (1770),¹² a Z. Šundrica otkriva nepoznate zgode iz dubrovačke prošlosti.¹³

Više-manje sustavnim objavljivanjem građe za pomorsku povijest Dubrovnika bavi se Zavod za historijska istraživanja pomorstva južne Dalmacije (Pomorski muzej) JAZU u Dubrovniku. U 4. knjizi građe V. Ivančević donosi podatke o luci Livorno od 1760. do 1808,¹⁴ u 5. knjizi I. Mitić piše o dubrovačkim konzulatima do potresa 1667, a J. Luetić objavljuje tekst i prijevod Pravidnika Dubrovačke Republike o nacionalnoj plovidbi iz 1794, raspravu o prekocean-skom brođenju dubrovačkih jedrenjaka u XIX st. i o odnosima Dubrovnik — SAD.¹⁵

2) Sinteze. — Opći problemi.

JAZU u Zagrebu ostvaruje svoj plan pisanja i tiskanja cjelovite povijesti Dubrovačke Republike. Zamišljeno je da se obrađena razdoblja te povijesti tiskaju kao dodatak Analima, organu Historijskog instituta u Dubrovniku. Kad se napišu i tiskaju sva razdoblja dubrovačke prošlosti, tada bi se povezala u cjelinu. Prvi dio te povijesti obradio je G. Novak obuhvativši razdoblje od najstarijih vremena do početka VII st., zapravo do propasti Epidaura. Knjiga je prevedena i na francuski.¹⁶

⁹ G. Novak, Dubrovački potres 1667. i Mleci, Anali XII, 1970, 9—25; Mletački izvori o potresu u Dubrovniku i Kotoru 6. travnja g. 1667, Starine JAZU 55, 1971, 3—37.

¹⁰ M. Novak-Sambrailo, Politika Dubrovčana, Starine JAZU 55, 1971, 151—189.

¹¹ I. Šišević, Dubrovačko pomorstvo u izvještaju austrijskog konzula Nikole kneza Brankovića, PZ 4, 1966, 427—438; Sultanov ferman dubrovačkom pomorcu iz XVIII st., Pomorstvo 5—6, 1970, 182—183.

¹² D. Živojinović, Jedan dubrovački izvještaj o Česmenskom boju i o događajima u Smirni 1770, Zbornik FFB IX—1, 1967, 251—277.

¹³ Z. Šundrica, Šetnja kroz arhiv, »Dubrovnik« II (XVI), 5, 1973, 75—83, 111—115, 85—87.

¹⁴ V. Ivančević, Luka Livorno i dubrovački brodovi (1760—1808), Građa za pomorsku povijest Dubrovnika 4, 1968, 1—145.

¹⁵ I. Mitić, Konzulati i konzularna služba Dubrovačke Republike (od najranijih vremena do potresa 1667. godine), na i. mj. 5, 1972, 9—70, — J. Luetić, Pravidnik Dubrovačke Republike o nacionalnoj plovidbi, na i. mj., 71—137.

¹⁶ G. Novak, Povijest Dubrovnika od najstarijih vremena do početka VII stoljeća (do propasti Epidaura), I dio, Zagreb 1972, 57; L'Histoire de Dubrovnik, Ière partie, Zagreb 1972, 43. — Usp. osvrt: J. Lučić, O nekim problemima najstarije dubrovačke povijesti, HZ XIX—XX, 1966—67, 537—547. — Ž. Muljačić, u PKJIF 3—4, 1967, 317—321.

Poslije njega J. Lučić nastavio je i obradio povijest Dubrovnika od VII st. do 1205, tj. do pada Dubrovnika pod Veneciju.¹⁷ Nakon toga obradit će se razdoblje do 1358. kad Dubrovnik priznaje zaštitu hrvatsko-ugarskog kralja i iduća do propasti Republike (1808).

Informativnu sintezu dubrovačke povijesti napisali su B. Krekić i F. W. Carter. Prvi je stavio težište na XIV i XV st., a drugi je dao zaokruženu cjelinu od najstarijih vremena do danas.¹⁸ Pogled na povijest Dubrovnika do pol. XV st. izradili su V. Foretić i J. Tadić.¹⁹ Pisanje sinteze dubrovačke povijesti i njenih dijelova potaknulo je raspravu o načinu pisanja takve povijesti.²⁰

Pojedina znamenita djela iz dubrovačke prošlosti nisu prevedena. Da bi se omogućilo upoznavanje šireg kruga ljudi sa sadržajem nekih važnih izvora, pristupilo se njihovu prevođenju. Poznatu raspravu »Situs aedificiorum, politiae et laudabilium consuetudinum inclytae civitatis Ragusii ad ipsius Senatum descriptio« iz 1440. humanista Filipa de Diversis de Quartigianis iz Luke (Lucca) preveo je I. Božić. Usput je ocrtao glavne značajke tog humanista.²¹

Z. Šundrica preveo je velik dio djela M. Orbinija »Il regno degli Slavi« (Pesaro, 1601). U uvodnom je dijelu iscrpna, na arhivskim podacima temeljena rasprava M. Pantića. U njoj autor dokazuje da je ispravno pisati Orbin, a ne Orbini, da je umro 1610, a ne 1611. U istoj su knjizi još rad R. Samardžića o značenju Orbinijeva djela, solidni komentar S. Ćirkovića i prilog F. Barišića.²²

U povodu 700. obljetnice Dubrovačkog statuta Z. Šundrica preveo je VII. knjigu Statuta koja sadržava odredbe o pomorstvu.²³

¹⁷ J. Lučić, Povijest Dubrovnika, II dio (od VII stoljeća do godine 1205), Zagreb 1973, 139; L'Histoire de Dubrovnik, IIème partie, (depuis le VIIème siècle jusqu'en 1205), Zagreb 1974, 76. — Usp. osvrt: T. Macan, u HZ XXVII—XXVIII, 1974—75, 400—402.

¹⁸ B. Krekić, Dubrovnik in the 14th and 15th Centuries. A City Between East and West. Norman, 1972, 191. — F. W. Carter, Dubrovnik (Ragusa) A Classic City-state. Seminar Press London and New York, 1972, 710. U njoj su navedeni i ostali radovi tog autora o Dubrovniku.

¹⁹ V. Foretić, Opće prilike u Dubrovniku od XIII do XV stoljeća, Spomenica 650-godišnjice ljekarne Male braće u Dubrovniku, Zagreb 1968, 27—46. — J. Tadić, Istorija Dubrovnika do polovine XV veka, IČ XVIII, 1971, 13—44. — Sinteza pisana esejistički: R. Samardžić, Dubrovnik. Osnove jedne istorijske egzistencije, Letopis MS 6, 1968, 501—513.

²⁰ J. Lučić, Za nove dimenzije u proučavanju dubrovačke povijesti, Dubrovački horizonti 1, 1969, 42—44. — T. Macan, Moguće gledište na način pisanja dubrovačke povijesti, na i. mj. 9—10, 1973, 63—64.

²¹ Filip de Diversis de Quartigianis. Opis položaja, zgrada, državnog uređenja i pohvalnih običaja slavnoga grada Dubrovnika. Preveo I. Božić, Dubrovnik II (XVI) 3, 1973, 11—74; I. Božić, Filip de Diversis i njegovo djelo, na i. mj., 75—80; Dve beleške o Filipu de Diversisu, Zbornik FFB XI—1, 1970, 311—329.

²² Mavro Orbin, Kraljevstvo Slovena, Beograd 1968, 428. — Usp. prikaze: I. Voje, u ZČ XXV, 1971, 300—302; R. Mihaljčić, u IG 2, 1969, 135—138.

²³ Z. Šundrica, Prijevod sedme knjige dubrovačkog Statuta. (Uz 700. obljetnicu njegove kodifikacije 1272—1972.) Dubrovnik 1972, 40. — Isti je autor preveo i izvještaj francuskog konzula A. A. Le Maire-a, O Dubrovniku i Dubrovčanima 1766. godine, »Dubrovnik« III (XVII), 6, 1974, 9—65, dodavši bilješku o autoru i značenju spisa, 66—69.

Od općih tema G. Novak raspravlja o nekim pitanjima iz starog Epidauraja;²⁴ J. Lučić o pojedinim srednjovjekovnim latinskim nazivima u Dubrovniku i o tome kako je I. Lucius prikazao u svojim djelima povijest Dubrovnika;²⁵ Ž. Muljačić o etimologiji riječi Astarea;²⁶ M. Blagojević i S. Ćirković o starim mjerama u Dubrovniku,²⁷ a S. Krasić o S. Razziju koji je napisao prvu tiskanu povijest Dubrovnika »Storia di Ravgia« 1595, Lucca.²⁸

Dubrovačka i jugoslavenska historiografija pretrpjela je snažan gubitak smrću Jorja Tadića (1899—1969). U mnogim nekrolozima potcrtana je njegova uloga, značenje, prinos jugoslavenskoj historiografiji, povezivanju opće i dubrovačke povijesti, proučavanju dubrovačkog pomorstva, i sl.²⁹ Iz redova Dubrovčana otišao je i Lukša Beritić (1889—1969), povjesničar dubrovačkih utvrda, zidina i oružja.³⁰

3) Ekonomija

Temelj gospodarskog napretka Dubrovnika bili su pomorstvo i trgovina. Zbog toga istraživače privlači da upoznaju domet i dubinu tih dviju grana gospodarstva. Budući da je uz pomorstvo vezana brodogradnja, povjesničari su uzeli u obzir i tu djelatnost.

Svoje dugogodišnje istraživanje povijesti dubrovačkog brodarstva sintetizirao je J. Luetić. Obratio je pažnju nosivosti, tipovima brodova i sl., a ne zanemaruje ni uspone i padove brodarstva, osobito od XVI do XIX stoljeća.³¹

²⁴ G. Novak, *Questiones epidauritanae*, Rad JAZU 339, 1965, 97—140.

²⁵ J. Lučić, *Prinosi građi srednjovjekovnog latiniteta*, AVJ IX, 1967, 285—297; *Povijest Dubrovnika u djelima Ivana Luciusa*, Zbornik HI JAZU 6, 1969, 115—132.

²⁶ Ž. Muljačić, *Astarea* (od opće do vlastite imenice), *Onomastica jugoslavica* 3—4, 1974, 81—85.

²⁷ M. Blagojević, *Lukno po stonskoj meri*, IG 1, 1969, 41—50; *Veličina »delova« u Slanskom primorju*, IČ XX, 1973, 139—147. — S. Ćirković, *Mere u srednjovjekovnoj srpskoj državi*, u knjizi »Mere na tlu Srbije kroz vekove«, *Galerija SANU* 23, 1974, str. 41—64.

²⁸ S. Krasić, *Serafin Razzi i Dubrovnik*, *Dubrovački horizonti* 7—8, 1971, 26—30.

²⁹ D. Živojinović — J. Litričin, *Bibliografija radova akademika dr Jorja Tadića*, Zbornik FFB XI—1, 1970, 17—26. — *Nekrolozi*: R. Samardžić, *Jorjo Tadić kao istoričar*, na i. mj., 1—16. — I. Voje, u ZČ XXIV, 1970, 103—107. — G. Stanojević, u IG 2, 1969, 193—195. — T. Popović, *U spomen Jorju Tadiću*, IČ XVIII, 1971, 7—11.

³⁰ V. Foretić, *Lukša Beritić (1889—1969)*, »*Dubrovnik*« XII/1, 1969, 130—134. — T. Macan, u HZ XXIII—XXIV, 1970—1971, 559—560. — C. Fisković, *Pred grobom Lukše Beritića*, *Dubrovački horizonti* 1, 1969, 49—51. — J. Lučić, *Lukši Beritiću in memoriam*, na i. mj., 52—53. — *Dodajmo k tome i smrt Tomislava Macana (1905—71) koji je ostavio mnogo radova iz povijesti dubrovačkog kraja i njegovih običaja*. *Usp. nekrolog J. Lučića*, *Dubrovački horizonti* 6, 1971, 51—53.

³¹ J. Luetić, *1000 godina dubrovačkog brodarstva*, Zagreb 1969, 130; *O nekim tipovima dubrovačkih jedrenjaka*, »*Dubrovnik*« XIV/3, 1971, 93—97; *Pomorstvo u ogledalu senata Dubrovačke Republike XVII st.*, PZ 8, 1970, 633—642; *Dubrovčani su u XVIII st. na svojim brodovima zapošljavali mnoge strane pomorce*, PZ 10, 1972, 261—272.

Tipove i vrste brodova u XIV st. i angažiranje stanovnika Pelješca u pomorstvu obrađuje S. Vekarić.³² B. Krekić se bavi položajem posade na dubrovačkim brodovima u XIV st., a različite priloge iz povijesti dubrovačkog brodarstva priopćuju još A. Tenenti, I. Mitić, M. Spremić i V. Ivančević.³³

Novijem vremenu pripada rasprava H. Tartalje u kojoj on razmatra posljedice gubitka dubrovačkih brodova u XVI i XVII stoljeću.³⁴ Ž. Muljačić tumači da izraz »ploviti na dubrovački način« znači postupak kako treba dijeliti čistu dobit između vlasnika broda i posade.³⁵ D. Živojinović razmatra kako je došlo do stvaranja dubrovačkog »Odeljenja za plovidbu« u XVIII st. i kakvi su bili odnosi između posade i kapetana u to doba.³⁶ Što pripada opremi dubrovačkog jedrenjaka na Pelješcu, utvrđuje I. Šišević,³⁷ dok V. Ivančević istražuje udio Korčulana na brodovima Dubrovačke Republike u XVIII i XIX stoljeću.³⁸

Pomorsko-trgovačke veze Dubrovnika u XIII st. obrađuje J. Lučić; on razmatra ugovore, razmjenu robe, boravak i djelatnost stranaca u Dubrovniku i Dubrovčana u stranim lukama. Raspon istraživanja kreće se od luka i područja obiju jadranskih obala do čitavog Mediterana.³⁹ Djelatnost talijanskog trgovca Bencio del Buono u XIV st. u Dubrovniku rasvjetljava I. Voje.⁴⁰

³² S. Vekarić, Vrste i tipovi dubrovačkih brodova XIV st., Anali X—XI, 1962—63 (izišlo 1966), 19—42; Vijesti o izumrlim porodicama peljeških pomoraca, PZ 5, 1967, 489—500.

³³ B. Krekić, O jednom vidu položaja posada na dubrovačkim brodovima u XIV v., Zbornik FFB VIII, 1964 (izišlo 1965), 371—374. — B. Tenenti, Noli Ragusei per Venezia nella seconda metà del Cinquecento, Studi Veneziani XVI, 1974, 227—241. — I. Mitić, Dubrovački brodovi u njemačkim lukama krajem XVIII i u XIX st., Naše more 2—3, 1974, 83—84; Strani brodovi pod dubrovačkom zastavom početkom XVIII st., na i. mj., 1—2, 1972, 40—42; O mletačkim nametima za dubrovačke brodove u plovidbi Jadranom, na i. mj., 3—4, 1975, 109—110. — M. Spremić, Dubrovački brodovi i zapadno Sredozemlje u XV v., IČ XXI, 1974, 19—27. — V. Ivančević, Dubrovački brodograditelji u Ulcinju u drugoj pol. 18. st., Godišnjak Pomorskog muzeja u Kotoru XXII, 1974, 141—156.

³⁴ H. Tartalja, Neki podaci o učestvovanju dubrovačke flote u ratovima XVI i XVII st., PZ 7, 1969, 507—523.

³⁵ Ž. Muljačić, »Ploviti na dubrovački način«, PZ 3, 1965, 725—731.

³⁶ D. Živojinović, Dubrovačko »Odeljenje za plovidbu« u XVIII v., IG 2, 1969, 67—93; Vlastela, kapetani i mornari. Prilog proučavanju dubrovačkog pomorstva u XVIII v. Zbornik FFB XI-1, 1970, 463—492.

³⁷ I. Šišević, Oprema dubrovačko-pelješkog jedrenjaka iz XVIII st., PZ 10, 1972, 525—542.

³⁸ V. Ivančević, Korčulani ukrcani na brodovima Dubrovačke Republike u XVIII i XIX st., PZ 10, 1972, 339—348.

³⁹ J. Lučić, O pomorskim vezama Dubrovnika sa Zadrom i ostalim gradovima Dalmacije u XIII st., PZ 4, 1966, 355—379; Pomorsko-trgovačke veze Dubrovnika i Italije u XIII st., PZ 5, 1967, 447—475; Pomorsko-trgovački odnosi Dubrovnika i Kotora u XIII st., PZ 6, 1968, 417—454; Pomorsko-trgovačke veze Dubrovnika s gradovima Zetskog i dračkog primorja u XIII st., PZ 7, 1969, 829—858; Pomorsko-trgovačke veze Dubrovnika i Venecije u XIII st., PZ 8, 1970, 569—595; Pomorsko-trgovačke veze Dubrovnika na Mediteranu, Rad JAZU 359, 1971, 133—161; Pomorsko-trgovački dometi Dubrovnika u XIII st., Spomenica Josipa Matasovića (1892—1962), Zagreb 1972, 151—161.

⁴⁰ I. Voje, Bencio del Buono, IČ XVIII, 1971, 189—199.

Ancona je bila jedan od najvažnijih trgovačkih partnera Dubrovnika. Njihove međusobne veze u XVI st. (i katalonske u XV st.) istražio je T. Popović,⁴¹ njihovu trgovinu i konzulat u XVII st. (i veze s Apulijom) I. Mitić,⁴² a pomorske i trgovačke veze u XVIII i XIX st. V. Ivančević. Potonji je obradio također trgovačko poslovanje Dubrovčana u Senigaliji i Genovi u XVIII st. i pomorsko-trgovačke veze Dubrovnika s crnomorskim lukama.⁴³ I. Mitić istražuje veze Dubrovačke Republike sa sjevernom Afrikom od XVI do XIX stoljeća.⁴⁴ Asortiman i promet robe u dubrovačkoj luci potkraj XVIII st. proučava Z. Šundrica, a organizaciju trgovačkih i obrtničkih udruženja N. P. Manančikova.⁴⁵

U kopненоj je trgovini Dubrovnik bio prvenstveno usmjeren na svoje balkansko zaleđe. Prema istraživanju J. Tadića, Dubrovčani su posrednici u trgovini između Balkanskog poluotoka i mediteranskih zemalja kamo izvoze ratarske i stočarske proizvode te rude.⁴⁶ B. Krekić ispituje kakve su promjene nastale u dubrovačkoj ekonomici i politici u XV i XVI st. zbog dolaska Turaka na Balkan.⁴⁷ V. Vinaver utvrđuje posljedice »revolucije« cijena u Dubrovniku od XVI do XVIII stoljeća.⁴⁸ Djelatnost dubrovačkih trgovaca u Valjevu istražuje B. Hrabak. On se zanima i za dubrovačke trgovce u Beogradu od 1521. do 1551. kada se oni otiskuju u trgovačkim poslovima u Panonsku nizinu, prema Budimu i dalje.⁴⁹ Trgovački dodiri Dubrovnika i slovenskih

⁴¹ T. Popović, Trgovački odnosi Dubrovnika i Ankone u drugoj polovini XVI v., Zbornik FFI XI-1, 1970, 443—462; Kraj katalonske trgovine u Dubrovniku i Dalmaciji, JIČ XIV/3—4, 1975, 19—32.

⁴² I. Mitić, O dubrovačkom konzulatu i trgovini u Anconi, PZ 8, 1970, 597—612; O pomorsko-trgovačkim vezama Dubrovnika i Apulije, PZ 13, 1975, 319—329.

⁴³ V. Ivančević, Osvrt na pomorske i trgovačko-konzularne veze Dubrovačke Republike s Anconom u 18. i 19. st., »Dubrovnik« XI/1, 1969, 115—127; Dubrovčani na sajmu u Senigaliji u 18. st., Rad JAZU 356, 1969, 109—125; O Dubrovčanima u Genovi u drugoj polovini 18. st., Anali X—XI, 1962—63 (izišlo 1966), 347—361; Pomorsko-trgovačke veze Dubrovnika s rusko-crnogorskim lukama, PZ 5, 1967, 511—532.

⁴⁴ I. Mitić, O predstavnicima Dubrovačke Republike u zemljama sjeverne Afrike, PZ 10, 1972, 251—260.

⁴⁵ Z. Šundrica, Promet trgovačke robe i brodova potkraj 18. stoljeća na području Dubrovačke Republike, AVJ XI—XII, 1968—69, 55—80. — N. P. Manančikova, K voprosu ob organizaciji remesla v Dubrovniku XIV—XV vv., Voprosi istorii Slavjan 2, Voronež 1966, 25—50; Torgovie obščestva v Dubrovniku v XIII—XIV v., Slavjane i Rossija, Moskva 1972, 44—50.

⁴⁶ J. Tadić, Privreda Dubrovnika i srpske zemlje u prvoj polovini 15. veka, Zbornik FFB IX-1, 1968, 519—539.

⁴⁷ B. Krekić, Quelques remarques sur la politique et l'économie de Dubrovnik (Raguse) au XV-e siècle. Histoire économique du monde méditerranéen 1450—1650. Melanges en l'honneur de Fernand Braudel, 1973, 311—316.

⁴⁸ V. Vinaver, Pregled istorije novca u jugoslovenskim zemljama XVI—XVIII v., SANU, 1970, 382; Sudbina revolucije cena u Dubrovniku. (Sa osvrtom na revoluciju cena na Balkanu i Podunavlju.) IČ XIX, 1972, 135—163.

⁴⁹ B. Hrabak, Dubrovački trgovci u Valjevu u feudalno doba, Glasnik arhiva u Valjevu II—III, 1967, 5—13; Dubrovački trgovci u Beogradu pod Turcima 1521—1551. godine, Godišnjak grada Beograda XIII, 1966, 29—47.

krajeva u XV i XVI st., te aktivnost dubrovačkih trgovaca na Balkanskom poluotoku u XV st. teme su dvaju radova I. Voje.⁵⁰

Kako se razvijala trgovina s pojedinim artiklima, u prvom redu prehranbenim, bilo kroz stoljeća ili u određenim vremenskim razdobljima, predmet je posebnih studija. D. Dinić-Knežević prati kako je Dubrovnik organizirao opskrbu žitom u XIV stoljeću.⁵¹ Razvoj i kretanje trgovine žitom do XVI st. i njegova cijena privukli su pažnju i B. Hrabaka.⁵² D. Dinić-Knežević proučava uzgoj vinove loze i trgovinu vinom,⁵³ zatim trgovinu, nabavu i proizvodnju drva i ulja u Dubrovniku u XIV stoljeću.⁵⁴ Svi su njeni radovi temeljeni na arhivskim istraživanjima, pa je u mnogo čemu pridonijela boljem razumijevanju prilika u XIV stoljeću. Ona je isto tako temeljito osvijetlila najpoznatijeg i najjačeg proizvođača sukna — preko manufakture — Petra Pantellu (XV st.), koji je uz to bio i spretan trgovac.⁵⁵ D. Kovačević-Kojić se zanima izvozom voska iz Srbije i Bosne preko Dubrovnika i dubrovačkim obrtnicima u srednjovjekovnoj Srebrenici, a I. Voje trgovinom olova.⁵⁶ Kako su Dubrovčani nabavljali sô u XVIII st., izvještava V. Ivančević.⁵⁷ O dosad malo poznatoj pro-

⁵⁰ I. Voje, Trgovski stiki med Dubrovnikom in slovenskimi kraji v drugi polovici 15. in v začetku 16. stoletja, Časopis za zgodovino in narodopisje (Bašev zbornik) 5 (XL), 1969, 221—227; Poslovanje dubrovniških trgovskih družb na Balkanskem poluotoku v drugi polovici XV. stoletja, ZČ XXVIII, 3—4, 1974, 213—222.

⁵¹ D. Dinić-Knežević, Trgovina žitom u Dubrovniku u XIV v., Godišnjak FF N. Sad X, 1967, 79—131; Promet žitarica između Dubrovnika i bližeg zaleđa u srednjem veku, na i. mj. XII-1, 1969, 73—87.

⁵² B. Hrabak, Dubrovački izvoz žitarica s Kosova i iz zapadne Makedonije u XVI v., Glasnik Muzeja Kosova X, 1965—70, 171—182; Tabele kretanja cena žitarica i mahunjina u Dubrovniku 1300—1620, Zbornik FF Priština VII, 1970, 121—164; Izvoz žitarica iz Osmanlijskog Carstva u XIV, XV i XVI st. Udeo Dubrovčana u prometu »turskim« žitom. Priština 1971, 681. — U širu problematiku ekonomije spada i njegov rad »Momci iz Hercegovine i Bosne u dubrovačkom zanatstvu, trgovini i pomorstvu u XIV, XV i XVI stoleću«. Prilozi. Institut za istoriju, Sarajevo IX/1, 1973, 23—62.

⁵³ D. Dinić-Knežević, Trgovina vinom u Dubrovniku u XIV v., Godišnjak FF N. Sad IX, 1966, 39—85.

⁵⁴ D. Dinić-Knežević, Prilog proučavanju mera za vino u Dubrovniku u XIV v., HZ XIX—XX, 1966—67, 419—427; Trgovina drvetom u Dubrovniku u XIV v., Godišnjak FF N. Sad XIV/1, 1971, 9—30; Trgovina uljem u Dubrovniku u XIV v., HZ XXIII—XXIV, 1970—71, 287—306. — Usp. prikaz T. Raukar, u HZ XXI—XXII, 593—596.

⁵⁵ D. Dinić-Knežević, Petar Pantella — trgovac i sukarnar u Dubrovniku, Godišnjak FF N. Sad XIII/1, 1970, 87—144.

⁵⁶ D. Kovačević-Kojić, O izvozu voska iz srednjovekovne Srbije i Bosne preko Dubrovnika, IČ XVIII, 1971, 143—153; Dubrovčani zanatlije u srednjovekovnoj Srebrenici, Godišnjak BiH XV, 1966, 24—45. — I. Voje, Neka pitanja o trgovini sa bosanskim olovom u Dubrovniku, Radovi muzeja grada Zenice, 1975.

⁵⁷ V. Ivančević, O dubrovačkim nabavama soli u XVIII st., PZ 8, 1970, 657—680.

izvodnji stakla u Dubrovniku, jedinoj te vrste na Balkanu u prvoj pol. XV st., piše V. Han.⁵⁸

Različita pitanja s područja poljodjelstva (oruđe, obradive površine, plodnost tla, radne obaveze i sl.), koja se odnose uglavnom na srednjovjekovnu Srbiju, a tek djelomice i na teritorij Dubrovačke Republike, obradio je M. Blagojević.⁵⁹ Agrarno-proizvodni odnosi sela i grada, te grane privrede na dubrovačkom selu predmet su izučavanja J. Lučića, N. Klaić i sovjetskih povjesničara N. P. Manančikove i M. M. Frejdenberga.⁶⁰

Posebnu ulogu u gospodarskom životu Dubrovnika odigrali su Židovi. Pregled njihova rada od XIII do kraja XVI st. dao je B. Krekić,⁶¹ a njihovu ulogu u pomorstvu Dubrovnika u XVIII st. razjasnio je V. Ivančević.⁶² Ipak se prinos Židova dubrovačkom gospodarstvu i kulturi najbolje vidi u posebnom Zborniku koji je posvećen povijesti Židova u Dubrovniku kroz sva stoljeća do najnovijeg vremena. U njemu R. Samardžić prikazuje J. Tadića kao povjesničara Židova u Dubrovniku (str. 9—20) i ističe ulogu dubrovačkih Židova u trgovini XVI i XVII st. (21—40); T. Popović razmatra mjesto i značenje Dubrovnika i Ankone u židovskoj trgovini XVI stoljeća (41—53); B. Hrabak prikazuje povijest Židova u Albaniji od kraja XIII do kraja XVII st. i njihove veze s Dubrovnikom (55—98); B. Nedeljković opisuje putne isprave dubrovačkih Židova (113—134); M. Pantić raspravlja o Židovima u dubrovačkoj književnosti (211—238) i objavljuje izbor dokumenata o njima od sredine XVII do kraja XVIII st. (341—402). Slijede priloge različita sadržaja o Židovima u Dubrov-

⁵⁸ V. Han, Arhivske vesti o staklu u Dubrovniku iz XIV i prve polovine XV v., Zbornik muzeja primenjene umetnosti 15, 1971, 41—66; Prilog proučavanju dubrovačkog staklarstva XVI v., PKJIF XXXVII, 3—4, 1971; Fifteen and Sixteen Century Trade in Glass between Dubrovnik and Turkey, *Balkanica* IV, 1973, 163—178; Les relations verrières entre Dubrovnik et Venise du X^{IV}e au X^{VI}e siècle, *Annales du 6e Congrès de l'Association Internationale pour l'Histoire du verre*, Liège 1975, 159—186; La culture matérielle des Balkans au moyen âge à travers la documentation des archives de Dubrovnik, *Balkanica* III, 1972, 158—193.

⁵⁹ M. Blagojević, Zemljoradnja u srednjovjekovnoj Srbiji, SANU, 1973, 463.

⁶⁰ J. Lučić, Agrarno-proizvodni odnosi u okolici Dubrovnika (do pol. XIV st.), ZČ XXII, 1968, 61—96; Prožimanje sela i grada u dalmatinskom pojasu u srednjem vijeku (s osvrtom na dubrovački teritorij), *Radovi JAZU Zadar* 20, 1973, 211—226; Grane privrede u dubrovačkoj Astoreji (do u pol. XIV st.), *Anali* X—XI, 1962—63 (izišlo 1966), 135—164; O počecima kmetstva u dubrovačkoj Astoreji (s osvrtom na zadarsko područje) *AVj* XV, 1972, 265—296. — N. Klaić, Problem kmetstva na području dubrovačke Astoreje. (Prilog problematici dalmatinskog agrara.) *AVj* XIX, 237—274. — N. P. Manančikova, O kmetskoj zavisnosti v Dubrovniku u XIII—XIV vekov, *Sovjetskoe slavjanovedenie*, Minsk 1969, 597—603; Forma zemlepolzovanija v Dubrovniku vtoroi polovini XIII v, *Voprosi istorii Slavjan* 3, Moskva 1972, 5—14; Istoričeskie istočniki o zemlevladienii v Dubrovniku vo vtoroj polovine XIII—XIV vv, *Slavjano-balkanskije issledovanija*, Moskva 1972, 5—23. — M. M. Frejdenberg, *Zemlevladienie i trgovlja v ranem Dubrovniku*, *Voprosi istorii* 5, Moskva 1969, 202—203.

⁶¹ B. Krekić, The role of the Jews in Dubrovnik, *Viator Medieval and Renaissance studies* IV, 1973, 257—271.

⁶² V. Ivančević, Udio Židova u pomorstvu starog Dubrovnika (1751—1808), *Jevrejski almanah* 1963—1964 (izišlo 1965), 67—81.

niku sve do najnovijeg razdoblja, koje daju: L. Glesinger, D. Nevenić-Grabovac, E. Tolentino, Đ. Orlić, Z. Šundrica, M. Gušić i dr.⁶³

4) Stanovništvo — uprava — društvo

U posljednje vrijeme polaže se pažnja na proučavanje prošlosti pojedinih teritorijalnih jedinica koje su bile u sastavu Dubrovačke Republike. To pripada tzv. lokalnoj povijesti, premda se ova često uklapa u tokove i glavne smjernice teritorijalnog i političkog razvitka same države. J. Lučić je opisao prošlost najstarijega kopnenog dijela Dubrovnika — Astoreje; istražio je do g. 1366. naselja, zemljovlasničku strukturu, agrarno-proizvodne odnose, grane privrede, upravu i etničke odnose.⁶⁴ On je sa sličnim sadržajem obradio prošlost elafitskih otoka Šipana, Lopuda i Koločepa, te otoka Lastova.⁶⁵ Prošlost poluotoka Pelješca sve do najnovijeg vremena izložio je V. Foretić.⁶⁶ A. Marinović se zanima za prošlost Cavtata.⁶⁷ Istražujući lokalnu samoupravu on konstatira da su vjerske bratovštine neki put bile samoupravna vlast na svom području.⁶⁸

Kako su u XIV st. tekle migracije iz zaleđa prema Dubrovniku, a odatle u Italiju i koji su tome uzroci objašnjava D. Dinić-Knežević.⁶⁹

U djelokrugu uprave i prava B. Nedeljković prikazuje kako se razvijao »Consilium rogatorum« i daje priloge razvoju dubrovačkog prava i države.⁷⁰ J. Luetić opisuje državnu zastavu Republike.⁷¹ A. Marinović objašnjava razvoj

⁶³ Zbornik I — Jevrejski istorijski muzej, Beograd 1971, 407.

⁶⁴ J. Lučić, Prošlost dubrovačke Astoreje (Župe, Šumeta, Rijeka, Zatona, Gruža i okolice grada do 1366), Dubrovnik 1970, 126: O dubrovačkom patricijatu u XIV st., HZ XVII, 1964 (izišlo 1965), 393—411; Etnički odnosi na dubrovačkom teritoriju u XIII st., »Dubrovnik« XII/4, 1969, 98—107. — Usp. ocjenu I. Voje u ZČ XXVI, 1972, 164—167.

⁶⁵ J. Lučić, Prošlost elafitskog otoka Šipana (do 1300. godine), Starohrvatska prosvjeta 3. ser., 10, 1968, 93—163; Lopud i Koločep u XIII st., Anali XII, 1970, 81—111; Iz srednjovjekovne prošlosti otoka Lastova, Radovi Instituta za hrvatsku povijest 6, 1974, 5—51.

⁶⁶ V. Foretić, Kroz prošlost poluotoka Pelješca, Spomenica Gospe anđela u Orebićima 1470—1970, 251—326.

⁶⁷ A. Marinović, O postanku i historijskom razvitku Cavtata (s posebnim osvrtom na izgradnju njegovih sredovječnih utvrđenja), VIG 1, XXII, 1971, 109—144. — A. Franić — A. Marinović, Cavtat the ancient Adriatic Epidaurum, 1972, 78.

⁶⁸ A. Marinović, Lokalne samouprave u Dubrovačkoj Republici, »Dubrovnik« XIII, 1970, 82—90; Local autonomies in the ancient Republic of Dubrovnik, Actes du IIe Congrès international des études du sud-est Européen, I. II, Athenes 1972, 499—511.

⁶⁹ D. Dinić-Knežević, Prilog proučavanju migracija našeg stanovništva u Italiju tokom XIII i XIV v., Godišnjak FF N. Sad XVI/1, 1973, 39—62.

⁷⁰ B. Nedeljković, Dubrovačko veće umoljenih (Consilium rogatorum) do 1358, Zbornik radova posvećenih Albertu Vajsu, 1966, 123—129; Nekolike karakteristike i opaske o dubrovačkom pravu i državi XIV i XV st. (1358—1460), IČ XVIII, 1971, 87—114.

⁷¹ J. Luetić, O državnoj zastavi Dubrovačke Republike, PZ 5, 1967, 447—448.

pomorskog prava i zemljišnih knjiga.⁷² J. Danilović tumači što je to »collegantia« u dubrovačkom pravu i kako su se primjenjivale represaliije.⁷³ Pojedina pitanja iz nasljednog prava i porote razglaba V. Čučković, a V. Kisić piše o sudskoj praksi u starom Dubrovniku.⁷⁴

5) Politički odnosi

Dubrovačka Republika bila je teritorijem mala i morala je diplomatskom umješnošću čuvati svoju slobodu, to prije što su joj susjedi bili Turska, Španjolska i Venecija, najjače sile XV i XVI stoljeća. Zbog toga proučavanje međunarodnih odnosa i veza Dubrovačke Republike uvijek je zanimljivo i plodno.

J. Andrassy prikazao je kako je Dubrovnik u posljednjim godinama političkog opstanka postupao prilikom priznavanja novih država i vlada.⁷⁵

Dubrovački konzulati i konzularna služba uklapali su se po svojim funkcijama u čuvanje državnih interesa Republike. I. Mitić je svoj dugogodišnji rad okrunio knjigom koja prikazuje razvoj dubrovačke konzularne službe. U XVI st. Dubrovnik ima 50 konzulata, u XVII st. njihov se broj smanjuje zbog potresa, ali se potkraj XVIII st. penje na 81. Po tom broju Dubrovnik je nadvisio mnoge tadašnje velike države.⁷⁶ Pitanjem dubrovačkih konzula bave se također V. Ivančević i D. Živojinović.⁷⁷

⁷² A. Marinović, Étude sur la législation maritime de la République de Dubrovnik, *Études balcaniques de l'Académie Bulgare des sciences* 3, 1971, 56—82; Développement des registres cadastraux-fonciers dans la République de Dubrovnik medieval, *Association internationale d'Études du sud-est Européen*, 1969, 369—376; Pravna znanost i pravne škole u Hrvatskoj, posebno u Dubrovniku do osnivanja JAZU, »Dubrovnik« XI/1, 1968, 73—89.

⁷³ J. Danilović, O ugovoru »collegantia« u dubrovačkom pravu u periodu mletačke vlasti, *Zbornik FFB XI—1*, 1970, 289—306; Represaliije u dubrovačkom pravu XII i XIII veka, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Novom Sadu VI*, 1972, 275—295.

⁷⁴ V. Čučković, Razvoj ugovora o nasljeđivanju u dubrovačkom pravu, *Godišnjak Pravnog fakulteta Univerziteta u Sarajevu XIV*, 1966, 269—294; Parnica s Radojem Vinarićem podanikom hercega Stjepana vođena pred dubrovačkim sudom, na i. mj. XVI—XVII, 1968—69, 393—409; Uloga i značaj porote u dubrovačkoj praksi XIV i XV veka, na i. mj. XVIII, 1970. — V. Kisić, *Praxis judiciaria juxta stylum Curiae Rhagusinae*, *Odvjetnik* 1974, br. 11—12, 414—435.

⁷⁵ J. Andrassy, Priznanje novih država i vlada u praksi dubrovačke diplomacije, *Rad JAZU* 359, 1971, 73—131.

⁷⁶ I. Mitić, Konzulati i konzularna služba starog Dubrovnika, *Dubrovnik* 1973, 244; Doprinos starog Dubrovnika razvoju konzularne službe i trgovine po Mediteranu, *PZ* 9, 1971, 155—168; O neutralnosti Dubrovačke Republike na Mediteranu početkom 19. st., *PZ* 12, 1974, 199—205; Dubrovački konzuli i diplomati od prvih početaka do pada Republike, »Dubrovnik« 2, 1967, 76—88; Trgovinsko konzularne veze sa sjevernom Afrikom od početka 16. do početka 19. stoljeća, Aleksandrija, Tripolis, Tunis, Alžir, Tanger, »Dubrovnik« 2, 1968, 73—80; O predstavnicima stranih država u Dubrovniku do sredine XVII st., »Dubrovnik« 5, 1973, 137—139; O predstavnicima stranih država u Dubrovniku od sredine XVII st. do ukinuća Republike, »Dubrovnik« II (XVI) 1, 1973, 107—113; O dubrovačkim konzulima na Balkanu, *Balkanica VI*, 1975, 63—76.

⁷⁷ V. Ivančević, *Diplomatsko-konzularna predstavništva Dubrovačke Re-*

Dubrovnik je održavao tijesne veze sa svojim neposrednim morskim i kopnenim susjedima. V. Foretić piše o položaju Dubrovnika, kao grada u Dalmaciji, prema Hrvatskoj do g. 1107. i o odnosima Dubrovnika s Korčulom i Makarskim primorjem.⁷⁸ J. Lučić razmatra veze Dubrovnika i Šibenika u srednjem vijeku i objašnjava položaj Dubrovnika na Jadranu do g. 1205.⁷⁹

M. Brandt prikazuje odnos Dubrovnika prema heretičkoj Bosni u prvoj pol. XIII stoljeća,⁸⁰ S. Čirković analizira prvu povelju Stefana Dečanskog Dubrovniku,⁸¹ B. Krekić prikazuje rat Dubrovnika i Srbije 1327—28,⁸² B. Nedeljković opisuje darove Dubrovčana u svatovima Lazara Đurđevića,⁸³ D. Kovačević analizira rad dubrovačke naseobine u Smederevu u doba despotovine,⁸⁴ a H. Hajdarhodžić iznosi podatke o stanju na dubrovačko-hercegovačkoj granici poslije 1699.⁸⁵

Širenje Turaka na Balkanu i njihov dolazak na dubrovačku granicu potaknuli su povjesničare da istražuju stav Dubrovčana prema Turcima. Njihove odnose u XVI st. prikazao je u posebnoj knjizi T. Popović; on zaključuje da je međusobna ovisnost interesa uzrokovala njihovu suradnju, pa su se u pol. XVI st. Dubrovčani visoko digli jer se i Turska tada nalazila na vrhuncu moći.⁸⁶ O njihovim vezama piše i B. Nedeljković.⁸⁷

Tijesne su bile veze Dubrovnika s prekomorskim susjedom. J. Lučić je ispravio neke datume u vezi s nekim ugovorima Dubrovnika s talijanskim

publike u XVIII i XIX st., PZ 3, 1965, 829—869. — D. Živojinović, Lik jednog dubrovačkog vicekonzula, PKJIF 3—4, 1971, 322—333.

⁷⁸ V. Foretić, Dalmacija prema Hrvatskoj do godine 1107, PZ 7, 1969, 757—811; Vjekovne veze Dubrovnika i Korčule, »Dubrovnik« 4, 1965, 18—54; O vezama starog Dubrovnika i Makarskog Primorja, Makarski zbornik I, 1971, 169—211.

⁷⁹ J. Lučić, Prilog povijesti veza između Šibenika i Dubrovnika u srednjem vijeku, HZ XXI—XXII, 1968—69, 329—342; Dubrovčani na jadranskom prostoru od VII stoljeća do g. 1205, Rad JAZU 369, 1975, 5—38.

⁸⁰ M. Brandt, Dubrovnik i heretička Bosna u prvoj polovini XIII st., Anali XII, 1970, 27—57.

⁸¹ S. Čirković, Prva povelja kralja Stefana Dečanskog Dubrovniku, PKJIF 3—4, 1972, 208—212.

⁸² B. Krekić, O ratu Dubrovnika i Srbije 1327—1328, Zbornik RVI XI, 1968, 193—204.

⁸³ B. Nedeljković, Dubrovnik u svatovima kneza Lazara Đurđevića, Zbornik FFB VIII, 1964—1965, 489—524.

⁸⁴ D. Kovačević, Dubrovačka naseobina u Smederevu u doba Despotovine, Zbornik radova »Oslobođenje gradova u Srbiji od Turske 1862—1867«, 1970, 103—120.

⁸⁵ H. Hajdarhodžić, Neki podaci o stanju na dubrovačko-hercegovačkoj granici poslije Karlovačkog mira, Glasnik arhiva i Društva arhivskih radnika BiH VII, 1967, 278—282.

⁸⁶ T. Popović, Turska i Dubrovnik u XVI veku, SANU, 1973, 506 (usp. prikaz Ž. Šćepanović u IZ 1—2, XXVI, 1973, 175—179); Dubrovnik za vreme Ki-parskog rata (1569—1572), VIG 1, XX, 1969, 135—191.

⁸⁷ B. Nedeljković, Dubrovačko-turski ugovor od 23. oktobra 1458, Zbornik FFB XI—1, 1971, 363—392.

gradovima u XIII stoljeću.⁸⁸ B. Krekić se zadržava na nekim detaljima iz XIV st. i prelazi na istraživanje veza između Dubrovnika i Aragonaca u prvoj pol. XV stoljeća.⁸⁹ Međutim, veze s Aragoncima u drugoj pol. XV st. tema su temeljitog i iscrpnog istraživanja M. Spremića koji je izložio njihove političke i gospodarske odnose, organizaciju konzularne službe i trgovine, uvoz i izvoz, promet ljudi i osoba i sl.⁹⁰ O vezama s Napuljskim Kraljevstvom u XVIII st. bavi se I. Mitić.⁹¹

B. Krekić, analizirajući odnose Venecije s Dubrovnikom u XIV st., utvrđuje što je u njima bilo pozitivno a što negativno, i značenje Dubrovnika za Veneciju i obratno.⁹² G. Stanojević priopćava neke mletačke i dubrovačke vijesti iz XVIII stoljeća.⁹³

V. Kostić osvjetljava u nekoliko radova odnose Dubrovnika i Engleske u XVI stoljeću. Konstatira da je udio dubrovačke flote u »nepobjedivoj armadi« bio kudikamo skromniji (svega tri i pol broda) nego što se do sada tvrdilo. Prikazuje život dubrovačkih trgovaca u Londonu u prvoj pol. XVI st. i sve vrste odnosa od XIV do XVII stoljeća. Kulturne i znanstvene veze Dubrovnika i Engleske našle su mjesta i u njegovoj knjizi o kulturnim vezama jugoslavenskih zemalja i Engleske.⁹⁴

⁸⁸ J. Lučić, Oko nekih ugovora između Dubrovnika i talijanskih gradova u XIII st., HZ XXIII—XXIV, 1970—71, 375—379.

⁸⁹ B. Krekić, Trois fragments concernant les relations entre Dubrovnik (Raguse) et l'Italie au XIV siècle, Godišnjak FF N. Sad IX, 1966, 19—37; Amadej VI Savojski, »Zeleni grof« u Dubrovniku 1367, Zbornik RVI 13, 1971, 207—211; Ragusa e gli Aragonesi verso la metà del XV secolo, Rivista storica del Mezzogiorno I—II, Lecce 1966, 205—219.

⁹⁰ M. Spremić, Dubrovnik i Aragonci 1442—1495, SANU 1971, 323 (usp. prikaz D. Dinić-Knežević u »Dubrovnik« II (XVI) 3, 1973, 171—173, i M. M. Frejdenberg u Sovetskoe slavjanovedenie 5, 1974, 100—102); La republica di Ragusa e il principe di Taranto Giovanni Antonio del Balzo Orsini, Rivista storica del Mezzogiorno IV, 1969, 43—61.

⁹¹ I. Mitić, O političko-ekonomskim vezama između Dubrovačke Republike i Napulja, PZ 7, 1969, 485—505.

⁹² B. Krekić, Le relazioni fra Venezia, Ragusa e le popolazioni serbo-croate, Venezia e il Levante fino al sec. XV, Firenze 1973, 389—401; Un mercante e diplomatico da Dubrovnik (Ragusa) a Venezia nel Trecento, Studi Veneziani IX, 1967, 71—101.

⁹³ G. Stanojević, Mletačke i dubrovačke vijesti o austrijsko-turskim ratovima u XVIII v., Godišnjak BiH XVII, 1966—67, 209—230.

⁹⁴ V. Kostić, Ragusa and the Spanish Armada, Balcanica III, 1972, 195—235; Dubrovnik i Engleska 1300—1650, SANU, 1975, Iz života Dubrovčana u Engleskoj u prvoj polovini XVI veka, Anali Filozofskog fakulteta 10, 1970, 163—186; Kriza dubrovačko-engleskih odnosa 1556—1558, PKJIF 3—4, 1971, 226—239; Struktura dubrovačko-engleske trgovine u XVI v., IČ XXI, 1974, 29—42; Kulturne veze između jugoslavenskih zemalja i Engleske do 1700. godine, SANU, 1972, 565. — O toj temi usp. još M. Partridge, Odnosi Dubrovnika s Londonom u vrijeme Marina Držića 1508—1567, Zbornik radova o Marinu Držiću, 1969, 28—32. — S. P., Richard Lavljeg Srca u Dubrovniku? »Dubrovnik« II (XVII), 1974, 117—119. — J. Lučić, O najranijim vezama Dubrovnika sa Engleskom i Španjolskom, HZ XVII—XVIII, 1974—1975, 183—200.

Odnos dubrovačke vlade prema američkoj revoluciji izlaže Ž. Muljačić.⁹⁵ D. Živojinović opisuje stanje u Dubrovniku u doba Napoleonovih uspjeha u Italiji.⁹⁶

U manjim raspravama dodiruju se ostale veze Dubrovnika s inozemstvom. B. Krekić razmatra njegove odnose prema Nicejskom Carstvu, B. Nedeljković položaj Dubrovnika prema Ugarskoj, B. Hrabak stav prema Đ. Kastriotu, a V. Ivančević prikazuje dubrovačkog diplomatu F. Ranjinu i dubrovačko-ruski spor 1769—75.⁹⁷ Pod ove teme idu i radovi R. Kuić o kulturnim vezama Dubrovnika i Rumunjske, kao i istraživanja I. D. Spisarevske o trgovačkoj aktivnosti između Dubrovnika i Bugarske.⁹⁸ E. H. Aristidu istražuje odnose Dubrovnika i Cipra u XVI st., A. Suthrell odnose Dubrovnika i Malte 1380, a D. Abulafia odnose Dubrovnika i Dalmacije prema Normanskom kraljevstvu.⁹⁹ H. Bjelovučić razmatra uzroke pada Dubrovačke Republike.¹⁰⁰

6) *Kulturna povijest*

Bogata kulturno-povijesna baština starog Dubrovnika pruža plodno polje rada različitim istraživačima.

U povodu 400. godišnjice smrti komediografa M. Držića pojavio se 1969. Zbornik radova o njemu. Brojni autori — u širokom dijapazonu tema — prikazali su ne samo Držića kao komediografa i pjesnika, nego su dali povijesni i kulturni okvir vremena u kojem je stvarao (V. Foretić, C. Fisković, M. Frančević, R. Bogišić, F. Čale, F. Švelec, M. Fotez i dr.).¹⁰¹ Poseban prilog o Drži-

⁹⁵ Ž. Muljačić, Američka revolucija i dubrovačka pomorska trgovina, PZ 6, 1968, 521—530.

⁹⁶ D. Živojinović, Dubrovnik i politička kriza 1798—1799, IG 2—3, 1969, 98—114.

⁹⁷ B. Krekić, Y eut-il des relations directes entre Dubrovnik (Raguse) et l'Empire de Nicée? Byzantinische Forschungen VI/1, 1972, 151—156. — B. Nedeljković, Položaj Dubrovnika prema Ugarskoj (1358—1460), Godišnjak Pravnog fakulteta Univerziteta u Sarajevu XV, 1967, 447—464. — B. Hrabak, Dubrovčani i Đerđ Kastriot Skenderbeg, Perparimi I, Priština 1967, 125—138. — V. Ivančević, O dubrovačkom diplomatu Franu Ranjini (1713—91), HZ XXV—XXVI, 1972—73, 203—228; Pisa e Livorno nel conflitto russo-raguseo del 1769—1775, Rassegna periodica di informazioni del comune di Pisa 5—6, 1967, 28—35.

⁹⁸ R. Kuić, Jedan dokumenat u vezi sa dubrovačko-rumunskim kulturnim vezama u 17. veku, Analele Societății de limba română 3—4, Zrenjanin 1972—73, 249—256. — I. Spisarevska, De l'activité des associations commerciales de Raguse (Dubrovnik) dans les terres bulgares aux XVe et XVIe siècles, Bulgarian Historical Review, 1974, 90—104; Trgovski vrzki između Dubrovnika i bālgarskite zemi prez XV—XVI v. spored Dubrovniški izvori, Bālgarska Akademija na naukite, Institut za istorija, Sofija 1974, 1—24.

⁹⁹ D. Abulafia, Dalmatian, Ragusa and the Norman Kingdom of Sicily, The Slavonic and east European Review, Seer, LIV, 3, str. 412—428. — E. H. Aristidu, Dubrovnik i Kipar u XVI v., IČ XXI, 1974, 43—82. — A. Suthrell, Malta and Dubrovnik towards the years 1380, Melita historica V/2, 1969, 158—164.

¹⁰⁰ H. Bjelovučić, The Ragusan Republic — victim of Napoleon and its own Conservatism, Leiden 1970, 184.

¹⁰¹ Zbornik radova o Marinu Držiću, Zagreb 1969, 571.

ću dao je V. Foretić.¹⁰² Nastavilo se i s objavljivanjem djela starih pisaca: J. Hamm je priredio pjesme Džore Držića,¹⁰³ M. Ratković pjesme Dživa Bunića Vučića,¹⁰⁴ a M. Deanović dubrovačke preradbe Molièreovih komedija.¹⁰⁵ Zao-kruženu cjelinu o dubrovačkim pjesnikinjama XVI—XVIII st. izradila je Z. Marković.¹⁰⁶ Posebne su rasprave R. Bogišića o N. Nalješkoviću i M. Vetrano-viću,¹⁰⁷ a Nade Beritić o F. Sorkočeviću, M. Pantića o različitim temama iz dubrovačke književnosti. B. Letić raspravlja o Šišku Menčetiću, S. Radulović-Stipčević o Vladislavu Menčetiću, a S. Škunca o Iliji Crijeviću.¹⁰⁸

Isto je tako 400. godišnjica smrti Marina Getaldića, matematičara i fizičara, bila povod da se organizira simpozij. U tiskanim radovima s tog sastanka zastupljeni su: E. Stipanić, V. Foretić, I. Mitić, Lj. Borić, H. Tartalja, Ž. Dadić i drugi.¹⁰⁹ Ž. Dadić se posebice bavi problemima znanosti, matematike i fizike u starom Dubrovniku.¹¹⁰ Iscrpno djelo o Ruđeru Boškoviću objavio je Ž. Marković.¹¹¹

U velikoj ediciji »Pet stoljeća hrvatske književnosti« izišle su dvije knjige pod naslovom »Hrvatski latinisti« (ur. V. Gortan i Vl. Vratović), među ko-

¹⁰² V. Foretić, O Marinu Držiću, Rad JAZU 338, 1965, 5—146. — U tu temu idu i radovi: F. Švelec, Komički teatar Marina Držića, Zagreb 1968, 382. — M. Pantić, Pjesništvo renesanse i baroka. Dubrovnik, Dalmacija, Boka Kotorska. Beograd 1969, 358.

¹⁰³ J. Hamm (priredio), Džore Držić, Pjesni ljuvene, Stari pisci hrvatski 33, 1965.

¹⁰⁴ M. Ratković (priredio), Djela Dživa Bunića Vučića, isto 35, 1971.

¹⁰⁵ M. Deanović (priredio), Dubrovačke preradbe Molièrovih komedija I—II, isto, 36 i 37, 1972—73.

¹⁰⁶ Z. Marković, Pjesnikinje starog Dubrovnika, Zagreb 1970, 409.

¹⁰⁷ R. Bogišić, Nikola Nalješković, Rad JAZU 357, 1971, 5—162; Mitološka igra Mavra Vetranovića, Anali X—XI, 1962—63 (izišli 1966), 255—282.

¹⁰⁸ N. Beritić, Franatica Sorkočević dubrovački pjesnik XVIII st. (1706—1771), Rad JAZU 338, 1965, 147—258. — M. Pantić, Lukrecija ili Troja, dubrovačka komedija iz XVII v., Zbornik MS XIX/2, 1971, 186—223; Petar Kanavelić i Dubrovnik, na i. mj. XVIII/2 i 3, 1970, 227—265 i 429—465; Knez Lazar i Kosovska bitka u staroj književnosti Dubrovnika i Boke Kotorske, Zbornik radova o knezu Lazaru, 1975, 337—408. — B. Letić, Šiško Gundulić, dubrovački pesnik XVII v., Radovi FF Sarajevo VI, 1972; Šiško Gundulić, dubrovački pesnik XVII v. (1634—1682), Zbornik radova posvećenih uspomeni Salka Nazečića, Sarajevo 1972, 171—179; »Sunčanica« — melodrama Šiška Gundulića, dubrovačkog pesnika 17. v., Godišnjica Instituta za izučavanje jugoslavenske književnosti u Sarajevu I, 1972, 39—45. — S. Radulović-Stipčević, Vladislav Menčetić, dubrovački pesnik XVII v., Beograd 1973, 225. — S. Škunca, Aelius Lampridius Cervinus poeta laureatus (Saec. XV). Edizioni francescane, Romae 1974, 204.

¹⁰⁹ Radovi međunarodnog simpozija »Geometrija i algebra početkom XVII st.« povodom 400-godišnjice Marina Getaldića, Dubrovnik 29. IX — 3. X 1968, Zagreb 1969, 195.

¹¹⁰ Ž. Dadić, Nastava matematike, fizike i astronomije u Dubrovniku krajem 18. i početkom 19. st., Anali X—XI, 1962—63 (izišli 1966), 333—345; O prirodnoznanstvenom rukopisu »Philosophia newtoniana« iz XVIII st. u Naučnoj knjižnici u Dubrovniku, na i. mj. XII, 1970, 331—343; Položaj matematike, fizike i astronomije u kulturnoj prošlosti Dubrovnika i doprinos Dubrovčana tim znanostima, Rasprave i građa za povijest nauka 3, 1969, 5—73.

¹¹¹ Ž. Marković, Ruđe Bošković I—II, Zagreb 1968. i 1969, 1114.

jima gotovo najvažnije i glavno mjesto zauzimaju Dubrovčani. Neki tekstovi su ovdje prvi put objavljeni.¹¹² U ovu tematiku ide rad Vl. Vratovića o Horaciju.¹¹³ I. Pudić i D. Nevenić-Grabovac priredili su tiskanje nekih djela I. Đurđevića.¹¹⁴ J. Tadić crta djelovanje humanista J. Gazulusa iz XV stoljeća.¹¹⁵

IZ povijesti umjetnosti K. Prijatelj zaokružio je istraživanje dubrovačkog slikarstva XV—XVI st. knjigom s bogatim ilustracijama.¹¹⁶ C. Fisković prikazuje kulturu dubrovačkog ladanja¹¹⁷ i iscrpno obrađuje spomenike otoka Lastova. Igor Fisković opisao je kulturno-umjetničku prošlost Pelješkog kanala.¹¹⁸ O zavjetnim slikama pomoraca pisala je A. Kisić, a o slikama Bizamana u Dubrovniku Stj. Krasić.¹¹⁹ Z. Šundrica upoznaje nas s majstorima koji su izrađivali službene konzularne akte.¹²⁰

Povijest zdravstvene kulture Dubrovnika prikazao je u pregledu Vl. Bazala.¹²¹ U povodu 650. godišnjice neprekidnog postojanja ljekarne Male braće (od 1317) objavljena je spomenica: u njoj su V. Velnić, V. Foretić, L. Glesinger, H. Tartalja, I. Ilić, P. Kačić i mnogi drugi obradili različita pitanja iz povijesti dubrovačke farmacije.¹²² Posebni radovi iz te tematike potječu iz pera

¹¹² Hrvatski latinisti I, II (ur. V. Gortan i V. Vratović), Pet stoljeća hrvatske književnosti 2 i 3, Zagreb 1969—70, 742 i 1024.

¹¹³ V. Vratović, Horacije u dubrovačkom pjesništvu 18. i 19. st., Rad JAZU 357, 1971, 275—352.

¹¹⁴ I. Pudić, Rerum Illyricarum Ignjata Đurđevića, Djela Akademije nauka BiH XXVIII, 1967, 345. — D. Nevenić-Grabovac, Homerum nunquam fuisse suspicio, SANU, 1968, 62.

¹¹⁵ J. Tadić, Johannes Gazulus, dubrovački humanista XV veka, Zbornik FFB VIII—2, 1964 (izišlo 1965), 438—454.

¹¹⁶ K. Prijatelj, Dubrovačko slikarstvo XV—XVI st., Zagreb 1968.

¹¹⁷ C. Fisković, Kultura dubrovačkog ladanja. (Sorkočevićev ljetnikovac na Lapadu.) Split 1966, 76; Lastovski spomenici, Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji 16, 1966, 158. — U časopisu Prilozi povijesti umjetnosti Dalmacije 16—20, 1966—1975. tiskani su radovi iz područja arheologije i povijesti umjetnosti u dubrovačkom kraju. Autori su: C. i I. Fisković, A. Dračevac, F. Kesterčanek, I. Ostojić, J. Lučić, I. Bach, M. Gjivoje, K. Prijatelj, S. Szymanski, N. Božanić-Bezić i dr.

¹¹⁸ Igor Fisković, Kulturno-umjetnička prošlost Pelješkog kanala, Split 1972, 191.

¹¹⁹ A. Kisić, Pomorstvo Dubrovačke Republike na zavjetnim slikama u crkvi Gospe od milosrđa, PZ 9, 1971, 617—636. — Stj. Krasić, Dipinti di Angelo e Donato Bizomano in Dubrovnik, Studi di storia Pugliese in onore di Giuseppe Chiarelli II, Galetina 1973, 313—363.

¹²⁰ Z. Šundrica, Nepoznati majstori. (O dubrovačkim konzularnim i brodskim patentima i njihovim majstorima.) »Dubrovnik« II (XVI) 5, 1973, 51—57.

¹²¹ Vl. Bazala, Pregled povijesti zdravstvene kulture Dubrovačke Republike, Zagreb 1972, 96.

¹²² Spomenica 650-godišnjice ljekarne Male braće u Dubrovniku, Zagreb 1968, 134. — U ovu tematiku spada i »Veteris Ragusae medicina et pharmacia« Zagreb 1968, 130, s raspravama L. Glesingera i H. Tartalje o medicini i ljekarstvu u starom Dubrovniku.

L. Glesingera koji osvjetljava rad kirurga M. Senta,¹²⁹ i Z. Kesterčanek i Š. Kordić koji objavljuju neke važne dokumente iz područja farmacije i medicine.¹²⁴ Đ. Orlić, P. Kačić, Z. Šundrica, T. Šoša, I. Ilić, D. Dinić-Knežević istražuju pojedina pitanja iz povijesti dubrovačke medicine,¹²⁵ a Z. Šundrica još i veterinarstvo u starom Dubrovniku.¹²⁶ V. Velnić smatra da je glasovitu knjigu sekreta A. Piemonteza napisao Dubrovčanin M. Kaboga (XVI st.).¹²⁷ D. Živojinović i J. Luetić proučavaju zdravstvene prilike na trgovačkim brodovima XVIII stoljeća.¹²⁸

Ž. Muljačić nastavlja svoje studije o prosvjetiteljskom razdoblju u Dubrovniku, zatim o životu A. Fortisa i B. Kotruljevića.¹²⁹ Sada pokojni M. Dadić piše o filozofu Stj. Gradiću.¹³⁰

¹²³ L. Glesinger, Iz dubrovačkih dana talijanskog kirurga Marina Santa (1527—1532), Rasprave i građa za povijest nauka 3, 1969, 121—152.

¹²⁴ Z. Kesterčanek, O nekim važnim farmako-historijskim dokumentima Dubrovnika, Acta historica medicinae, pharmaciae, veterinae IX, 1—2, 1969, 62—73. — Š. Kordić, Povodom zapisnika o izboru Gaetana Pierinia za zubara Dubrovačke Republike, na i. mj. 1—2, 1965, 77—88.

¹²⁵ Đ. Orlić, Iz medicinskog Dubrovnika 18. vijeka, »Dubrovnik« 2, 1967, 89—107. — P. Kačić — Z. Šundrica, Zdravstvene službe u Dubrovniku po izvještaju apostolskog delegata Giovanni Francesco Sormanina iz 1574, Atti del XXVI Congresso Nazionale di Storia della Medicina, Pescara — Spalato 20—24 Settembre 1973, 382—389. Acta historica medicinae, pharmaciae, veterinae XIII/2, 1973, 51—62. — T. Šoša, Oftalmološki slučaj kojeg je Amatus Lusitanus u XVI stoljeću liječio i opisao u Dubrovniku, Acta Ophthalmologica Jugoslavica XIII, 1975, sv. 3, 321—326. — I. Ilić, Das Gesundheitswesen in der Republik Dubrovnik, Kurz und Gut für den Arzt und seine Familie 5, 1973, 19—23. — D. Dinić-Knežević, Biblioteka Petra, dubrovačkog lekara u početku XV v., Godišnjak FF N. Sad XVII/1, 1974, 37—47.

¹²⁶ Z. Šundrica, Prilog proučavanju veterinarske službe u starom Dubrovniku, Naučno društvo za istoriju zdravstvene kulture Jugoslavije, 1970, 64.

¹²⁷ V. Velnić, Knjiga sekreta don Aleksija Piemonteza, Farmaceutski glasnik 29, 1973, 43—52.

¹²⁸ D. Živojinović, Prilog proučavanju zdravstvenih prilika u trgovačkoj mornarici Dubrovačke Republike u XVIII veku, Srpski arhiv za celokupno lekarstvo, 94—12, 1966, 1161—1168. — J. Luetić, Higijensko-zdravstvene prilike dubrovačkih pomoraca od 1780-tih godina do propasti Dubrovačke Republike i dubrovačke države, Acta historica medicinae, pharmaciae, veterinae XIII/2, 1973, 81—90 (na talijanskom jeziku u Atti del XXVI Congresso Nazionale di Storia della Medicina, n. dj. 315—323).

¹²⁹ Ž. Muljačić, Dubrovački prosvjetitelji i Gaetano Filangieri, »Dubrovnik« 1, 1963, 36—40; Tomo Basiljević, na i. mj. XIII/4, 1970, 138—140; Prilog povijesti političkog govornišva u doba Dubrovačke Republike, na i. mj. 1, 1966, 46—51; O drugoj dubrovačkoj tiskari, Anali X—XI, 1962—63 (izišli 1966), 309—332; Dubrovačke teme u dvjema Fortisovim knjigama, Radovi FF Zadar, 1970, 187—197; Alberto Fortis i Dubrovnik, Dubrovački horizonti 14—15, 1974—75, 31—37; Jedan članak Alberta Fortisa u vezi s Dubrovnikom, PKJIF 34, 1—2, 1968, 82—89; Beno Kotruljević, Dubrovački horizonti 3, 1970, 32—33. — Usp. još M. Spremić, Presuda Benku Kotruljeviću, Zbornik FFB XI—1, 1970, 393—398.

¹³⁰ M. Dadić, Rani filozofijski rad Stjepana Gradića, »Dubrovnik« XIII/2, 1970, 92—96.

Dubrovnik u putopisnoj literaturi proučavaju Ž. Muljačić¹³¹ i R. Filipović.¹³² Z. Šundrica objavljuje opis puta dubrovačkog poslanstva s haračem iz 1673.¹³³

Povijesti crkve tiču se disertacija Stj. Krasića o dubrovačkoj dominikanskoj kongregaciji (1487—1550), prilozi A. Matanića¹³⁴ i spomenica koja se odnosi na 500. godišnjicu samostana u Orebićima s prilogima C. i I. Fiskovića, V. Foretića, S. Vekarića. I. Pederina, A. Kisić i dr.¹³⁵

Iz povijesti glazbe I. Voje upozorava na prvoga poznatog glazbenika u Dubrovniku (1463);¹³⁶ Đ. Petrović piše o najstarijim graditeljima orgulja;¹³⁷ B. Antić opisuje glazbena djela sačuvana u arhivu Male braće;¹³⁸ Z. Šundrica daje sintezu o glazbenom i kazališnom životu u Dubrovniku;¹³⁹ S. Stepanov istražuje glazbeni folklor Konavala,¹⁴⁰ I. Ivančan konavoske narodne plesove,¹⁴¹ a K. Benc-Bošković starinsko žensko ruho u Konavlima.¹⁴² M. Gušić piše o čipkama na židovskim torama u Dubrovniku.¹⁴³

U povijest komunalija i urbanizma idu prilozi M. Preloga o izgradnji Dubrovnika u XIII st.,¹⁴⁴ I. Mitića o Orlandovu stupu,¹⁴⁵ Đ. Petrović o prvom javnom satu u Dubrovniku i gradskim grobljima.¹⁴⁶

¹³¹ Ž. Muljačić, Putovanje Th. Watkina po hrvatskim krajevima 1789, PZ 5, 1967, 533—544.

¹³² R. Filipović, Dubrovnik u engleskoj putopisnoj literaturi 16. i 17. st., »Dubrovnik« XIII/3, 1970, 93—102.

¹³³ Z. Šundrica, Pātepis na dubrovniškite pratenici s harača od 1673 g., Izvestija na Bālgarskoto istoričesko družestvo XXV, 1967, 255—282.

¹³⁴ S. Krasić, Congregatio ragusina Ordinis Praedicatorum (1487—1550), Institutum historicum FF Praedicatorum, Roma 1972, 222. — A. Matanić, Izvještaji dubrovačkih nadbiskupa i biskupa u Vatikanskom arhivu (1591—1900), Radovi Hrvatskog povijesnog instituta u Rimu III—IV, 1971, 159—178; Apostolska vizitacija dubrovačke nadbiskupije god. 1573/4. prema spisima sačuvanim u tajnome Vatikanskom arhivu, Mandićev zbornik, Rim 1965, 193—209.

¹³⁵ Spomenica Gospe anđela u Orebićima 1470—1970, Omiš 1970, 415.

¹³⁶ I. Voje, Ljubljčan Franciscus de Pavonibus organist v Dubrovniku leta 1463, Muzikološki zbornik III, Ljubljana 1967, 16—21.

¹³⁷ Đ. Petrović, Najraniji zapisi o graditeljima orgulja i orguljama u Dubrovniku, Zvuk — jugoslavenska muzička revija 99, 1969, 422—427.

¹³⁸ B. Antić, Klavirska muzika u Dubrovniku, Rad JAZU 377, 1965, 241—311.

¹³⁹ Z. Šundrica, Turci u dubrovačkoj katedrali. O crkvenoj i svjetovnoj glazbi Dubrovnika druge pol. XVI st., »Dubrovnik« III (XVIII) 2, 3, 4, 1974, 415—421; O kazališnom i glazbenom životu starog Dubrovnika, Dubrovnik-festival 1950—1974, 184—194.

¹⁴⁰ S. Stepanov, Muzički folklor Konavala, Anali X—XI, 1962—63 (tiskano 1966), 461—549.

¹⁴¹ I. Ivančan, Konavoski narodni plesovi, na i. mj. 363—418.

¹⁴² K. Benc-Bošković, Starinsko žensko ruho u Konavlima, Zbornik za narodni život i običaje 45, 1971, 107—128.

¹⁴³ M. Gušić, Čipke na židovskim torama u Dubrovniku, Ljetopis JAZU 71, 1966, 373—376.

¹⁴⁴ M. Prelog, Dubrovački statut i izgradnja grada (1272—1972), Peristil 14—15, 1971—72, 81—94; Dubrovnik, Radovi Instituta za povijest umjetnosti Sveučilišta u Zagrebu I/1—2, 1972, 3—6. — N. Grujić, Metode istraživanja starih urbanih aglomeracija, Dubrovnik, ib. 7—12.

Đ. Petrović se posebice bavi poviješću oružja i vojništva u srednjovjekovnom Dubrovniku, proučava majstore koji prave oružje, zatim izvoz oružja, viteške igre, ratne sprave i vatreno oružje.¹⁴⁷ L. Beritić je opisao tvrđavu Soko u Konavlima i cavtatske utvrde,¹⁴⁸ a G. Škrivanić srednjovjekovne utvrde i organizaciju vojske.¹⁴⁹ I. Mitić donosi podatke o nadzorniku oružanih snaga Dubrovačke Republike.¹⁵⁰

Pitanja numizmatike dotiču B. Zmajić i V. Ivančević.¹⁵¹

Z. Šundrica opisuje školstvo u XVIII stoljeću.¹⁵² V. Sokol rješava pitanja iz kurirske profesionalne službe. U tu struku spadaju i prilozi Ž. Muljačića o pošti.¹⁵³

Napose treba upozoriti na istraživanja D. Dinić-Knežević o položaju žena u Dubrovniku u XIII i XIV st. U svojoj knjizi ona prvi put u historiografiji iscrpno obrađuje aktivnost i položaj žena u gospodarstvu i braku, nji-

¹⁴⁵ I. Mitić, Orlandov stup u Dubrovniku, *Anali X—XI*, 1962—63 (izišlo 1966), 233—254.

¹⁴⁶ Đ. Petrović, Prvi javni sat i prvi časovničari u Dubrovniku u XIV veku, *Zbornik muzeja primenjene umetnosti u Beogradu* 13, 1969, 59—67; Prilog proučavanju kasnovjekovnih gradskih grobalja, *Glasnik etnografskog muzeja u Beogradu* 35, 1972, 69—86.

¹⁴⁷ Đ. Petrović, Un balestriere marchigiano a Ragusa nel XIV secolo, *Quaderni storici*, Ancona 1970, 233—245; Magister Johannes — Zoane oklopar Dubrovačke Republike 1433—1456, *VVM* 18, 1972, 61—94; Prve vesti o viteškim igrama u srednjovjekovnom Dubrovniku, na i. mj. 17, 1971, 41—59; Ratne sprave XIV veka prema dubrovačkoj arhivskoj građi, na i. mj. 16, 1970, 37—77; O vatrenom oružju u Dubrovniku u XIV veku, na i. mj. 15, 1969, 59—96 (usp. prilog G. A. Škrivanić u *VVM* 18, 1972, 239—241); Uloga Dubrovnika u snabdevanju srednjovjekovne Bosne oružjem XIV — XV vek, *Radovi III, Muzej grada Zenice*, 1973, 68—77; J. Litričin, Jedan podatak o opsegu kugli za dubrovačke topove, *IG* 1—2, 1970, 127—128.

¹⁴⁸ L. Beritić, Tvrđava Sokol u Konavlima, *Anali X—XI*, 1962—63 (tiskani 1966), 103—134; Utvrđenja i regulacioni plan Cavtata, na i. mj. XII, 1970, 191—204.

¹⁴⁹ G. Škrivanić, Gradovi i utvrđenja u srednjovjekovnoj Srbiji, Bosni i Dubrovniku, *VIG* 2, XX, 1969, 109—152; Organizacija srednjovjekovne vojske u Srbiji, Bosni i Dubrovniku, *VIG* 1, XVIII, 1967, 141—168.

¹⁵⁰ I. Mitić, Nadzornik oružanih snaga i guverner oružja XVIII—XIX st. u Dubrovačkoj Republici, *Anali XII*, 1970, 277—296.

¹⁵¹ B. Zmajić, Mjere dvorske komore u Beču protiv opticaja dubrovačkih talira u Hrvatskoj od god. 1764—1772, *AVj. X*, 1967, 235—243; V. Ivančević, Čudljivi kalupar, Antun Obad (1766—1844). Posljednji kalupar dubrovačke kovnice, »Dubrovnik« II (XVI) 3, 1973, 116—120.

¹⁵² Z. Šundrica, O školskim prilikama na teritoriju Dubrovačke Republike u XVIII vijeku, *Anali X—XI*, 1962—63 (tiskani 1966), 291—307.

¹⁵³ V. Sokol, Neka pitanja u vezi s obavljanjem profesionalne kurirske službe u Dubrovačkoj Republici, *PTT arhiv* 14, 1968, 193—213. — Ž. Muljačić, La Repubblica di Ragusa e la »Posta di Napoli« (1743—1806), *Atti del Congresso internazionale nelle relazioni fra le due sponde adriatiche* 15—18 Ottobre 1971, Lecce 1974, 161—178.

hov pravni položaj, te dodiruje njihov moral, duhovni život, rad u kući, nakit i sl.¹⁵⁴

U povodu 400. godišnjice Lepantske bitke održan je 1971. znanstveni skup u Zadru. Na temu iz dubrovačke povijesti održali su referate, koji su tiskani, V. Foretić i J. Lučić.¹⁵⁵

Različite teme koje upotpunjuju sliku o gospodarskom, kulturnom i komunalnom životu Dubrovnik obradili su: A. Badurina o iluminiranim rukopisima samostana Male braće u Dubrovniku;¹⁵⁶ Z. Šundrica o vatrogasnoj službi;¹⁵⁷ M. Deanović o neolatinskim elementima u dubrovačkom govoru;¹⁵⁸ I. Mitić o dubrovačkoj luci, oporuci jednog Dubrovčanina u Peruu u XVI st. i strancu kao vojnom zapovjedniku u Dubrovniku u XVI st.;¹⁵⁹ J. Luetić o perspektivama otoka Šipana i zadnjoj radionici puščanog praha;¹⁶⁰ V. Han donosi arhivske vijesti o turskom tekstilu u Dubrovniku u XV st.,¹⁶¹ Lj. Mihić piše o turizmu u Dubrovniku iznoseći potrebne podatke iz starijega doba.¹⁶²

Sovjetski istraživači N. P. Manančikova i V. V. Zaharov ocjenjuju neke priloge iz gospodarske i agrarne povijesti Dubrovnik.¹⁶³

Josip Lučić

¹⁵⁴ D. Dinić-Knežević, Položaj žena u Dubrovniku u XIII i XIV veku, SANU, 1974, 223.

¹⁵⁵ V. Foretić, Korčula, Dubrovnik, Boka Kotorska i Lepantska bitka, Adriatica maritima Instituta JAZU Zadar I, 1974, 165—183. — J. Lučić, Utjecaj Lepantske bitke na dubrovačko pomorstvo, na i. mj. 201—210.

¹⁵⁶ A. Badurina, Iluminirani rukopisi samostana Male braće u Dubrovniku, Radovi Instituta za povijest umjetnosti Sveučilišta u Zagrebu I, br. 1—2, 1972, 94—115.

¹⁵⁷ Z. Šundrica, O vatrogasnoj službi u starom Dubrovniku, Savremeno vatrogastvo 5—6, 1973, 30—35.

¹⁵⁸ M. Deanović, Prestiti neolatini nella parlata di Ragusa nel Settecento, Studia romanica et anglica zagrabiensia 33—36, 1972—73, 679—694.

¹⁵⁹ I. Mitić, Blokada dubrovačke luke sredinom XVIII st., »Dubrovnik« III (XVII) 6, 1974, 114—116; O odbrani stare dubrovačke luke sredinom XVIII stoljeća, na i. mj. 1, 1975, 93—94; O oporuci jednog Dubrovčanina u Peruu iz XVI st., Naše more 6, 1974, 231; Stranac kao vojni zapovjednik u Dubrovačkoj Republici, Dubrovački horizonti 9—10, 1972, 10—13.

¹⁶⁰ J. Luetić, Šipanjsko juče i danas, PZ 12, 1974, 235—250; Zadnja radionica puščanog praha u Dubrovačkoj Republici, Zadarska revija 1975, 1, 92—95.

¹⁶¹ V. Han, Arhivske vesti o turskom tekstilu XV veka u Dubrovniku. Muzej primenjene umetnosti. Zbornik 16—17, 1972—73, 95—98.

¹⁶² Lj. Mihić, Kupari kod Dubrovnik, more, klima, vegetacija i njihov uticaj na ljudski organizam, Kupari 1973, 180; Dubrovačko primorje, uslovi i razvoj turizma, Dubrovnik 1975, 365.

¹⁶³ N. P. Manančikova, Očerki socialno-ekonomičeskoj istorii Dubrovnik vtoroj polovini XIII—XIV vv., Voronež 1967, 18; Iz novih rabot po ekonomičeskoj istoriji Dubrovnik, Sovjetskoe slavjanovedenie 2, 1969, 98—101. — V. V. Zaharov, Jugoslavskaja i sovjetskaja istoriografija o tak nazivaenih kmetskih otnošenijah v Dalmacii XIII—XIV v., Iz istorii balkanskih stran, Krasnodar 1975, 93—110.

H I S T O R I J S K I
Z B O R N I K

GODINA XXXI—XXXII

1978—1979

Redakcijski odbor:

IVAN KAMPUŠ
BERNARD STULLI
JAROSLAV ŠIDAK

Glavni i odgovorni urednik:

JAROSLAV ŠIDAK

IZDAJE
SAVEZ POVIJESNIH DRUŠTAVA HRVATSKE
ZAGREB